

KARACAOĐLAN PÝÝRLERÝNDE ÝMGE

Ekleyen Üçüncü Yeni
Cuma, 03 Aralık 2010
Son Güncelleme Cuma, 03 Aralık 2010

MUHARREM KAYA

Karacaođlan’ýn þiirlerinde imge önemli bir yere sahiptir, ayrıca bir kitabýn hacmini dolduracak imge örnekleri de bulunabilir. Karacaođlan, somut gözlemlere, tasvirlere dayalı imgeleri kullanmaktadır. Özellikle duygularýný ifade etmekte, sevgilinin özelliklerini belirtmekte orijinaliði yakalamak için imgeye yer vermektedir. Böylelikle Karacaođlan’ýn þiirleri yüzyýllar boyunca okunmuş, âþyk edebiyatýnýn güçlenmesinde önemli bir iþlev üstlenmiştir. Sadece Karacaođlan’ýn deđ þairinin þiirlerinde imge yer alır. Karacaođlan’ýn þiirlerinde þiir sanatýnýn temel unsurlarýndan biri olan imge kullanýlmýþ þiirinin sanat sayýlması için de bu þart fazlasýyla yerine getirilmiştir.

Muharrem Kaya, Karacaođlan’ýn þiirlerinde Ýmgeler, Hürriyet Gösteri, sayý: 286, Ocak 2007, s. 68-69.KARACAOĐLAN’IN BAZI PÝÝRLERÝNDE ÝMGELERMuharrem Kaya*Türk halk þiiri, sanat açýsýndan hep alt seviye görülmüş, divan þairlerinden günümüz þairlerine kadar bu bakýþ etkisini sürdürmüştür. Divan þairleri, yazdýklarý tezkirelere âþyk temsilcilerini ya hiç almazlar ya da sadece kalem þuarasý adý verilen saz çalmayý bilmeyen, yer yer divan þairlerine öykünen bir þaire yer verirler. Divan þairlerinin, halk þairleri hakkýnda apađýlayýcý ifadeler kullandýklarý da görülür[1]. Tanzimat edebiyatýnd edebiyatýna karþý ikili bir tavýr takýnýlýr. Mesela Ziya Paþa, önce “Þiir ve Ýnþa” makalesinde bizim öz þiirimizin ha olduđunu, onu örnek almamýz gerektiđini yazar; daha sonra Harabat’ýn mukaddimesinde halk þairlerinin þiirlerini “þpek anýrması” þeklinde nitelendirir[2]. Türk milliyetçiliđinin güçlenmesi, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti meþruiyetini halka dayandırmak istemesi sebebiyle Türk halk edebiyatý, örnek alınmaya, dil ve hayal dünyasýndan yararlanýlma baþlanır. Fakat Batý Avrupa edebiyatlarýnýn etkisinin güçlendiđi 1940’lý ve 1950’li yýllarda halk edebiyatýndan uzaklaþýlýr. Hatta 1956’da Cemal Süreya’nýn “Folklor Þiire Düşman” baplýklý denemesinin[3] yayýnlanmasýyla günümüze kadar gelen[4] bir tartýþma baplar. Bu tartýþmalarda da yine halk þiirinden çađdaþ þairlerimizin yararlanamayacađý konusu ele alýnýr, arka plânda da halk þiiri geleneđinin sanat sayýlýp sayýlamayacađý tartýþýlýr. Halk þiirini sayýlýp sayýlamayacađý konusuna geçmeden önce þiir sanatý malzemesinin dil olması sebebiyle þiir dili ile standart dil ayrýmý bahsetmek gerekir. Standart dil ya da genel dil ile þiir dili ayrýmýndan, dil bađlamýnda bahseden kiþi Roman Jakobson’dur. Jakobson, Ferdinand de Saussure’ün Genel Dilbilim Dersleri’nden hareketle genel dilin, iletiþim iþlevinden dolayı gösterileni, yani nesneyi ve anlamý; þiir dilinin ise göstereni, yani kelimeyi ön plâna aldyđýný belirler. metafor (istiare, eđretileme), metonimi (mecaz-ý müssel, düz deđiþmece) ile meydana gelir. Buradan hareketle anlamý öne çýkar nesir dilinin kavrama, þiir dilinin ise kelimeye dayandyđý ileri sürülmüştür. [5] Sembolistler bu noktada þiirin, anlamý geri plâna iten imgeyi ön plâna geçirdiđini, hatta þiirin imgeyle yazýldýđýný belirtmişlerdir. Edebiyat teorisine uđraþan bazı estetikçiler de benzer istiarenin bile imgenin kapsamý içinde yer alması gerektiđini iddia etmişlerdir.[6] Bu sebeple imge, þiirin aslî unsurudur. Ýmgenin ne olduđu sorusuna çepitli cevaplar verilmiştir. En genel tanýmý þöyle yapılabilir: Ýmge, insanýn yapantýsýndan kaynaklanan du geride kalan temsilcileridir. Psikoloji ve estetik alanýnda çalyþanlarýn imgeleri, çepitli sýnyfandyrmalara tabi tuttuklarý görülür. Bu tatma, koklama, dokunma ve basýnç duyusuyla, hareket ve hareketsizlikle, seslerin renk hayalleri canlandýrmasıyla, renklerle ilgili imgeler olabilir. Bir duygunun başka bir duygu halinde belirdiði imgeler de bulunabilir.[7] Fakat imgeyi sadece görüntüye dayalı bir unsur olarak görmemek gerekir. Ýmge, “kiþinin, gözlemediði, algýladýđý nesnelere, olaylar ve niteliklerle zihninin süzgecinden geçirerek oluþturduđu, þiire aktardýđý tasarımlar”dýr[8].Þiir kuramýnda imgenin bu derece önemli olması sebebiyle, yazýnýn bundan sonraki bölümlerinde, halk þiirinde de imgenin ne ölçüde ve nasýl kullanýldýđý âþyk edebiyatýnýn önemli temsilcisi olan Karacaođlan’ýn þiirlerinden örneklerle tespit edilmeye çalyþýlacaktýr. Hayatý hakkýnda fazla bilgi bulunmayan Karacaođlan, âþyk edebiyatýnýn en önemli þairlerindedir. On altýncý yüzyýlda Çukurova’da yapamýþ ve sanat gücüyle kendinden sonra gelen âþýklara kendi mahlasýný vermiş, böylelikle “Karac’Ođlan geleneđi” oluþmuştur[9]. Edebiyatýnda dörtten fazla Karacaođlan tespit edilmiştir. Bunlar içinde on yedinci ve on dokuzuncu yüzyýlda Azerbaycan’da ve Yozgat’ta yapayan Karacaođlanlar da vardýr. Radloff’a göre Karacaođlan Belgratlydýr.[10] Karacaođlan, þiirlerinde yapadýklarýný, hissettiklerini çokkun bir þekilde dile getirmiştir. Gurbet, sýla, aþk, tabiat þiirlerinde sýkça kullandyđý temalardýr. Tabiat içindeki konar göçer Türkmen âpiretlerinin yapayýþý, tabiat sevgisiyle birleşir. Karacaođlan’ýn sevdiði kýzlar, yapadýđý çevredeki canlı, somut, kendisinin aþkýna karþýlýk veren güzellerdir.[11] Karacaođlan sevgilisinin gidiþi üzerine pýnarýn ađlamasýný, hüsn-i talil sanatý yaparak bir imge haline dönüþtürmüştür: “Karac’ coþtu, bulandy;Ýnip aþkýn deryâsýna dolandy; Güzel gitti, diye pýnar ađladý; Acýdý yüređim, yandy pýnara”[12]Þair sevgi hasretinin ancak ölümlerle biteceđini, ak göđsün üstüne çakýr diken bitmesi þeklinde bir imgeyle dile getirir: “Hadini de Karac’ođlan hadini; Aramazlar gurbet il’e gideni, Ak göđsün üstünde çakýr diken bitmeyince, gönül yârdan ayrýlmaz”[13]Âþyđýn, sevgilisinden ayrý düşmesi ihtimali karþýsýnda, onu himayesi kontrolü altına almak istemesi, avcý, kuþ olan þahinin balabaný yakalamasý imgesiyle verilmiştir: “Ak kollarýn sala sala yörüyen,Nasýl getireyim seni ele ben?Þahân olsam da sen bir balabanAlsam çýrmađýma, çýksam yola ben.”[14]Sevgilinin güzelliđini belirtmek için çepitli kuþlara ceylana benzetmeye dayalı imgeler de kullanýlýr:“Ak kuđular söküñ etti yurdundan”[15]“Dedim: ‘Akçeyran gölde ne gezer?’Al kýnalý kekkik indi pýnara.”[16]“Sanýn akça ceran bir çölde gezerSan kýnalý kekkik indi pýnara”[17]Karacaođlan, sevgilisinden ayrýlmasýna sebep olanlara acý çekmeleri, ađlamaları için gözyaþý mürekkebi kalemiyle ayrýlýk defterine yazý yazmaları imgesiyle beddua eder:“Karac’Ođlan der ki: Yalandýr yalanAldatýp yarimi elimden alan.Gözyaþýn mürekkebi, kirpiđin kalem,Ayrýlýk defterin yaz uđrun uđrun”[18]Âþyk, sevgiliyi anlayanýn, okýymetini en iyi bilen kendisi olduđunu, bapkalarýna gitmemesi gerektiđini anlatmak için, altýn ve sarraf imgesini kullanýr: “Sen altunsun, ben kýymatýn bilirken,Yâda bozdurmađa merâmýn nedir?”[19]Sevgilinin beyaz teni, þairde güneþin

dođması gibi bir etki uyandırmıyptır. Sevgilinin güzelliđi bu güçlü imgeyle pekiştirilmiptir: “Ay dođup da þafak atmakta sarı yârin düđmeleri çezilmiþ.”[20]Þair, sevgiliye ulaþamamayý anlatmak için yollara kar yađması beklinde bir imgeyi kullanmıy “Aþam, dedim, aþamadým babýndan;Yađýyor yollara kar, benim için.”[21]Sevgilinin, âþýða karþýlýk vermemesi ise avýný vermemesi imgesiyle belirtilmiptir: “Þahan küçük amma, vermez avýný; Sen erittin yüređimin yađýný.”[22]Âþ sevgilisinin etrafýndaki rakipleri, sevdiđinin üstünde uçan kuþlar imgesiyle anlatmıyptır: “Sevdiđim üstünde uçan kuþların kanatların kıymaya geldim.”[23]Sevgiliyle birlikte olmak cennete gitmektir. Þair bunu þu imgeyle dile getirir:

“Göðsün cennet, koynun uçmak, dediler;Hak nasıb ederse görmeđe geldim”[24]Âþık, sevgilisinin eskisi gibi yüz vermemesini güldeki diken imgesiyle anlatır: “Ala gözlerini sevdiđim dilber, Niçin benden ay yüzünü döndürdün?Yoksa hizmetinde kusur mu koydum,Niçin gül dalýna hâý kondurdun?”[25]Âþık sevdiđi kadýna ilgisinin olduđunu kumaþ yükünü köyünde açýlması imgesiyle dile getirmektedir: “Ala gözlerini sevdiđim dilber, Sana bir tenhâda sözüm var benim.Kumaþ dost köyüne çezildi, Bir zülfü siyaha nâým var benim.”[26]Âþık, sevdiđinin mađrur halini, yüksekte uçan gözleri dumanlý imgesiyle belirtir: “Ala gözlerini sevdiđim dilberSöyle, güzellerin mâhý isen de.Yñdirirler seni yüksek havadan, Gözleri dum kuđu isen de.”[27]Karacaođlan, sevdiđini alt etme, onu ele geçirme isteđini Tuna’nýn seline köprü kurmak imgesiyle anlatır: “Üstüne de yüksek köprü kurarým, Geçerim Tuna’nýn seli isen de.”[28]Görüldüđü üzere Karacaođlan, somut gözlemlere, tasvirlerle dayalı imgeleri kullanmaktadır. Özellikle duygularýný ifade etmekte, sevgilinin özelliklerini belirtmekte orijinalliđi yakalamak için imgeye yer vermektedir. Böylelikle Karacaođlan’n þairleri yüzyýllar boyunca okunmup, âþık edebiyatýnýn güçlenmesinde önemli bir iþlev üstlenmiptir. Sadece Karacaođlan’n deđil pek çok halk þairinin þairlerinde ir alır. Karacaođlan’n þairlerinde þair sanatýnýn temel unsurlarýndan biri olan imge kullanýlmıyptır ve halk þairinin sanat say de bu þart fazlasýyla yerine getirilmiptir. Hem halk hem de divan þiri geleneđinden Yahya Kemal, Hilmi Yavuz gibi þairlerin yararlanarak, geleneđi dönüþtürerek modern þair üretmeleri ise bir baþka yazýnýn konusudur.

* Yard. Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakóltesi, Türk Dili ve Edebiyatý Bölümü.[1] Erman Ar Âþıklýk Geleneđi ve Âþık Edebiyatý, Akçađ Yayýnlarý, Ankara, 2001, s. 87.[2] Ahmet Hamdi Tanpýnar, 19uncu Asýr Türk Edeb Çaðlayan Kitabevi, 6. baský, Ýstanbul, 1985, s. 335. [3] Cemal Süreya, Folklor Þiire Düþman, Can Yayýnlarý, Ýstanbul, 1992, s. 26. [4] Bu konuda yapýlan en son tartýþma için bakýnýz: Baki Asiltürk, “Folklor Modern Þiire Hâlâ Düþman”, Hürriyet Gösteri, sayý: 231, Aralık 2001, s. 25-26; Yücel Feyziođlu, “Folklor Þiire Düþman Mý?” Hürriyet Gösteri, sayý: 240 Ađustos 2002, s. 44-46.[5] Necla Aytür, “Þair Dili”, Kuram, sayý: 1, Ocak 1993, s. 43-46; Hilmi Yavuz, “Þair Dili ve Reklam Dili 1, 2, Zaman gazetesi, 15.5.2002, 22.5.2002, s. 17.[6] Rene Wellek, Austin Warren, Edebiyat Teorisi, çev. Ömer Faruk Huyugüzel, Akademi Kitabevi, Ýzmir, 1993, s. 162.[7] Wellek-Warren, a.g.e., s. 161. [8] Dođan Aksan, Halk Þirimizin Gücü, Bilgi Yayýnevi, Ankara, 1999, s. 60.[9] Ýlhan Baþgöz, Karac’Ođlan, Cem Yayýnevi, 1984, s. 11-48.[10] A a.g.e., s. 240-243.[11] Baþgöz, a.g.e., s. 15-27.[12] Karacaođlan, haz.: Müjgân Cunbur, Kültür ve Turizm Bakanlýđý Yayýnlarý, A 1985, s. 7.[13] A.e., s. 5.[14] A.e., s. 6.[15] A.e., s. 7.[16] A.e., s. 7.[17] A.e., s. 8.[18] A.e., s. 10.[19] A.e., s. 11.[20] A.e., s. 12.[21] A.e., s. 13.[22] A.e., s. 17.[23] A.e., s. 18.[24] A.e., s. 18.[25] A.e., s. 22. [26] A.e., s. 24.[27] A.e., s. 26.KAYNAK:http://www.muhamremkayamsgsu.tr.gg/Karacao%26%23287%3Blan.htm [28] A.e., s. 26.